

דמותו של מנהיג בישראל

פרשת פנחס, (שיחה 1) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
[הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

ובכן, פנחס הקנאי בא על שכרו.

כאשר בנות מדין הכשילו בחורי ישראל בזנות ומתו אז 24,000 איש, קם פנחס כאשר רומח מוסתר מתחת לגלימתו ודקר למוות את זמרי ואת כזבי. הודות לכך הקב"ה נתן לו בריתו שלום והעלה אותו דרגא. במקום להיות רק לוי הוא נהיה לכהן, וזכה פנחס לחיי-עד. הרי הוא אליהו הנביא שעדיין מסתובב בינינו. (תרגום יונתן, במדבר כה, יב).

חז"ל מוסרים לנו שפנחס חירף נפשו והסתכן מאד במעשהו זה.

1. אילו זמרי היה הופך נגדו והורגו, לא היינו מענישים אותו.
2. ואם פנחס היה מקדים ברגע, והורג את זמרי לפני ביצוע החטא, או אם פנחס היה מאחר ברגע והורג את זמרי אחרי ביצוע החטא, אזי בית הדין היה מעניש את פנחס.
3. וחז"ל עוד קובעים שקנאי הָפָא לשאול אם לעשות או לא, אין מורים לו לעשות. (סנהדרין פב.) כלומר, מצוה זו אמורה רק, בקנאי ללא-היסוס, שדמו רותח בקרבו ואין לו אפילו פקפוק אם לעשות או לא, ואיננו בא לשאול על כך.

ובכן, שאלה אחת נשאל. אם זכה פנחס להגיע לדרגא כה רוממה, (הקנאות), שספר "מסילת ישרים" (פרק יט) משייך למידת אהבת ה', **למה זה ואיך זה**, שפנחס לא בא בחשבון שיהיה מנהיגם של ישראל אחרי מותו של משה? כי מצאנו בפרשת פנחס שמשה פונה להקב"ה בבקשה לקבוע מי יהיה ממלא את מקומו אחריו, "יפקוד ה' אלוהי הרוחות לכל בשר איש על העדה אשר יצא לפנייהם ואשר יבוא לפנייהם, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה" ואז ענהו ה' – "קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו, וסמכת את ידך עליו". (במדבר כז, טז-יח).

ובכן, יש כאן היעלמות מוחלטת ממעשהו הכביר של פנחס?

1] תשובה לכך עונה **אדמו"ר מקוצק** ("עמוד האמת", דף מב) המבאר שרש"י הבליע את התשובה לשאלה זו בפרשנותו לפסוקנו:

אלוהי הרוחות, למה נאמר? ממשיך רש"י: "אמר לפניו, רבש"ע, גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד, ואינן דומין זה לזה. מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו" עכ"ל. כלומר, לא די בקדוש עליון, אחד ממלאכי מעלה. אלא כדי להיות ראוי להיות מנהיג ישראל צריכים **נושר הסובלנות**, שיהא יכול לסבול שגיותיהם של ישראל ושובבותם. כלומר, אמנם מעלתו של פנחס היא מעלה, אבל זה רק באופן אישי, ולא לשם מנהיגות על ישראל.

- על הפסוק שאמר משה "האנכי הריתי את כל העם הזה, אם אנכי ילדתיהו, כי תאמר אלי שאהו בחיקך, כאשר ישא האומן את היונק" (במדבר יא, יב) ענו ואמרו חז"ל: "אזהרה לדיין שיסבול את הציבור. ועד כמה? עד דרגת "כאשר ישא האומן את היונק" (סנהדרין ח). כלומר, אהבה ללא ליאות וללא הרפייה, כאילו עם ישראל הם גמולי מחלב.
- איך התבטא הקב"ה בספר הושע? (יא, א) – "כי נער ישראל ואוהבהו".

- וכן אמרו במדרש (שיר השירים ח' על הפסוק "אחות לנו קטנה"): "מה קטן זה כל מה שהוא עושה, אין ממחין בידו. למה? שהוא קטן. כך, כל מה שישראל מתלכלכין כל ימות השנה בעוונותיהן, בא יום הכיפורים ומכפר עליהם".
- וזה לשונו של הרמב"ם בענין המנהיג (בהל' מלכים ב,ו): "ויסבול טרחם ומשאם ותלונותם וקצפם כאשר ישא האומן את היונק. **רוּעָה** קָרָאוּ הכתוב, "לרעות ביעקב עמו" עכ"ל. ודרכו של רועה "בזרועו יקפץ טלאים, ובחיקו ישא" (ישעיה מ, יא). כמסופר במדרש (שמות רבה ב') איך משה רבנו נשא כבש קטן על כתפו והחזיר אותו לעדר, כי חשש שהתעייף הכבש מצמאון. ענה לו ה': "חִיָּף שאתה תרעה את צאני ישראל".
- לכן, למרות שטהרת-לבבו של פנחס היא נפלאה, אבל אדם כזה לא יוכל להיות מנהיג בישראל. וכך כתב רש"י על הפסוק במינוי של יהושע "וצויתיה אותו לעניניהם" (כז, יט): "דע שישראל, הם טרחנים והם סרבנים. על מנת שתקבל עליך, לְדַעַת כן".

[2] ומצאנו פרשנות מעניינת ביותר בדברי גדול עולם **רבי דוד בן זמרא**, מלפני כ 400 שנה, (בשו"ת רדב"ז, מספר ב' אלפים רצד). זוהי לשון השאלה:

"**שאלת** ממני אם יש טעם למה ה' הטריח את אליהו מהלך ארבעים יום כאשר ברח מאיזבל בהר הכרמל, עד אשר בא אל הר האלהים בחורב, והראהו כל אותו המראה. והרי בא"י אשר שם עיקר הנבואה והקדושה, ה' היה יכול להודיע לו הנבואה. אבל הר חורב, אחרי שנסתלקה משם שכינה אחרי מתן תורה, אין בו שום קדושה?" עד כאן השאלה.

וענה: "כבר ידעת שאין הקב"ה חפץ שילמדו קטיגוריא על בניו, רק סנגוריא. ה' רוצה שהצדיק יתפלל על הדור, כמו שעשה אברהם. אבל אליהו היה לעולם מקנא. כך כתוב במדרש, א"ל ה': אליהו, לעולם אתה מקנא. קנאת בשטים על גילוי עריות, (הרי אמרו כי פנחס הוא אליהו). עכשיו קנאת על הברית, שאמרת 'כי עזבו בריתך בני ישראל'. (מל"א יט, ז). וכשראה הקב"ה שלעולם היה מקנא, ולא היה מלמד זכות על ישראל ולא התפלל עליהם, אלא אדרבה אליהו נשבע לאחאב 'אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי' (מל"א יז, א), וראה בצערם של ישראל שהיו מתים ברעב, ולא התפלל עליהם עד שריחם הקב"ה בשנה השלישית ואמר 'לך הַרְאָה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה' (מל"א יח, א), והיה הקב"ה מתאוה שיתפלל על בניו. אמר ה', וכי לא למד זה ממשה רבו, שהתפלל לפני כמה פעמים על ישראל, ומסר נפשו עליהם. אמר ה': אעשה לו **רמזים ודברים** אשר נעשו **למשה רבו**, ויזכור מעשיו, וילמד לבטל קטגוריא וילמד עליהם זכות כאשר עשה משה:

- וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום (מל"א יט, ח), כמו שעמד משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל.
- ה' הביא את אליהו אל הר האלהים, מקום המעמד הגדול, והלינו במערה הנקראת "צור" אשר נתיישב שם משה. ואמר לו: 'מה לך פה אליהו? כלומר, מי הביאך הלום, אולי יזכור וישוב לבקש רחמים, ואדרבה הוסיף לומר דלטוריא 'עזבו בריתך בני ישראל, את מזבחותיך הרסו, ואת נביאיך הרגו בחרב'. (מל"א יט, ז).
- א"ל הקב"ה, עדיין אתה מקנא?! צא ועמדת בהר לפני ה', כאשר אמר למשה 'הנה מקום אתי ונצבת על הצור ושמתיד בנקרת הצור' היא המערה, והראה למשה י"ג מדות של רחמים, ואמר לו: אם יעשו בניך לפני כסדר הזה, מיד אני מרחם עליהם. (ר"ה יז, ט). כל זה, שאליהו יתן אל לבו.

וה' העביר לפניו רוח גדולה, אמרו במדרש: בשעה שהרוח יוצאת לעולם, הקב"ה מרשלו בהרים [לשון רישול, רפיון, מחלישו ע"י ההרים] ומשברו בסלעים, ואומר לו הזהר שלא תזיק לבריותי". עד כאן. (ויק"ר ט"א) ועל דרך זה ה' הראה לאליהו את הרעש והאש. המתרגם ביאר: מלאכי רוחא ומלאכי זיע. אח"כ קול דממה דקה, כלומר שה' רמז לו שאע"פ שיש לו שלוחים הרבה של זעם, אבל חביב לפניו קול של תפלה הנאמרת בלחש, בקול דממה דקה. אמרו חז"ל במדרש שה' המתין לאליהו **שלוש שעות**, ועדיין אליהו היה תקיף במדתו, ואמר קנוא קנאתי".

ממשיך רדב"ז? שם: "כיון שראה הקב"ה שעדיין הוא מקנא, אמר: אין זה ראוי לעמוד בעולם. אמר לו: ואת אלישע תמשח לנביא תחתיך. לקחת נפשו של אליהו, זהו אי אפשר שכבר נתתי לו את בריתי שלום. להניח אותו בעולם, גם כן אי אפשר, שלעולם יהיה מקנא ולא ילמד סנגוריא על ישראל. הלכך יסתלק לעליונים".

"ואם תשאל (ממשיך רדב"ז), למה באמת אליהו לא התפלל על הדור? אלא זה בגלל שראה בהם שלוש עבירות החמורות, ע"ז, גלוי עריות ושפיכת דמים, וחשב שלא תועיל תפילה. אבל מכל מקום היה לו לעשות מה שעליו, שכבר היו שם צדיקים הרבה, 'שְׁבַעַת אַלְפִים, בְּרַכִּיִּים אֲשֶׁר לֹא כָרְעוּ לְבַעַל' (מל"א י"ט, יח) ויפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים". (ברכות י.). (עכ"ל רדב"ז בתשובה ההיא).

מהדברים הנ"ל של גדול עולם הרדב"ז, למדנו שלמרות שנחשב אליהו לחסיד עליון, אבל להשאר בין הבריות כמנהיג הדור, זהו אי אפשר.

3 קצת מן הדברים הנ"ל כתובים גם ב"עקידת יצחק" (החי דור אחד מלפני רדב"ז) לפרשתנו (דף קיח): "אמנם בא לו הלימוד באומרו 'לא ברוח ה' ולא ברעש ה' ולא באש ה'" כלומר שה' אינו מסכים בכל מה שיעלה על הרוח לעשות ולא במה שיעשה ברעש ובחרדת המהירות וגם לא באש רתיחת הכעס והקפדנות. אמנם אחרי כל זה בא 'קול דממה דקה' לומר כי אשר יבחר ה' הוא המעשה אשר יעשה בנחת וביישוב הדעת, על דבר אמת וענוות צדק" עכ"ל.

4 גם **רמח"ל** מתאר לנו מנהיג הדור ("מסילת ישרים", סוף פרק יט) במלים אלו: "ואלה הם הרועים האמתיים של ישראל שהקב"ה חפץ בהם הרבה, שמוסרים עצמם על צאנו ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם בכל הדרכים, ועומדים תמיד בפרץ להתפלל עליהם לבטל הגזירות הקשות ולפתוח עליהם שערי ברכה. הא למה זה דומה, לאב שאינו אוהב שום אדם יותר ממי שהוא רואה שהוא אוהב את בניו אהבה נאמנה" עכ"ל.

ולכן הרוצח-בשווג גולה עד שימות הכהן הגדול, וכנראה כל בני משפחתו של הרוצח-בשווג היו מתפללים על הכהן הגדול שימות מהר, והתפללו בכוונה רבה ובבכיה. ולמה יועמד כה"ג בסכנה עצומה כזו? אלא הוא אשם כי היה לו לבקש רחמים על בני דורו שלא יקרו מכשולות, והוא לא ביקש מספיק. (מכות יא.)

יש הרבה מבין תלמידי הישיבות המיועדים לתפקידי רבנות. עליהם לדעת כי לא די בהצטיינות שכלית בעיון התורה, אלא הם צריכים גם **מוסר לבני**. הרב הוא גם אב לבני קהילתו וחייב לפתח יחס של "פְּרָחַם אב על בניו". חינוך זה לתפקידי-רבנות מתחיל מהיום. רבנות איננה שררה, אלא היא שְׁרוּת-לעם, כדברי רבן גמליאל בהוריות (י.). "עבדות אני נותן לכם" על סמך דברי זקני-רחבעם לרחבעם "אם היום תהיה עבד לעם הזה". (מל"א יב, ז). ואז, אשרי הדור.